

Bywyd Gwyllt yn eich Ward – Rhydaman/Pontaman

Mae **Partneriaeth Natur Sir Gaerfyrddin** wedi creu'r proffil hwn i dynnu sylw at rai o'r bywyd gwyllt, cynefinoedd a safleoedd pwysig yn eich ardal leol.

Mae Sir Gaerfyrddin yn cael ei dathlu, ac yn haeddiannol felly, am yr amrywiaeth yn ei hamgylchedd naturiol, o'r ucheldiroedd yng ngogledd-ddwyrain y sir i'n harfordir godidog.

Mae pob ward yn cyfrannu at y rhwydwaith cyfoethog ac amrywiol o gynefinoedd bywyd gwyllt sydd yn y sir, boed hynny'n goetiroedd, yn laswelltiroedd, yn berthi, yn afonydd neu'n erddi.

Mae bylchau o hyd yn ein gwybodaeth am amgylchedd naturiol Sir Gaerfyrddin a'r bywyd gwyllt y mae'n ei gynnal. Er bod gennym gyfoeth o ddata, nid yw rhai rhywogaethau a darnau o gynefinoedd arbennig wedi cael eu cofnodi na'u mapio o hyd. Mae bob amser ragor i'w ddarganfod.

Mae brithwaith cynefinoedd Rhydaman/Pontaman yn ffurfio **rhwydwaith ecolegol**. Os yw'r cynefinoedd hyn yn cael eu rheoli a'u cysylltu'n dda, a'u bod yn ddigon helaeth, byddant yn cynnal amrywiaeth o rywogaethau ac yn helpu i greu amgylchedd naturiol **gwydn**.

Mae amgylchedd naturiol **gwydn** yn cynnal bywyd gwyllt ac yn darparu ystod o **wasanaethau ecosystem**, e.e. cynhyrchion amaethyddol, pryfed peillio, pren, dŵr yfed, rheoli llifogydd ac erydiad pridd, storio carbon, hamdden ac ysbrydoliaeth. Rhagor o fanylion: <https://bit.ly/31pNXT>

Mae bywyd gwyllt a'n hamgylchedd naturiol yn adlewyrchu diwylliant lleol a gweithgarwch dynol yn y gorffennol. Rydym yn gweld hyn ym mhatrymau caeau a pherthi ein tirweddau amaethyddol, ac mewn ardaloedd a oedd gynt yn

ddiwydiannol iawn lle mae cynefinoedd newydd yn datblygu ar dir diffaith heddiw. Yn ogystal, mae enwau ein ffermydd, ein tai a'n strydoedd yn rhoi ambell awgrym ynghylch hanes ein hamgylchedd naturiol.

Rydym yn gobeithio y bydd y proffil hwn yn ddiddorol ac y bydd yn eich annog o bosibl i archwilio eich ardal leol a chofnodi'r hyn rydych yn ei weld. Mae dolenni yn y proffil a fydd yn eich helpu i gael rhagor o wybodaeth ac i weithredu'n lleol.

Diolch i bawb yn ward Rhydaman/Pontaman sydd eisoes wedi anfon gwybodaeth a lluniau atom. Gellir diweddarau'r proffiliau hyn felly daliwch ati i anfon gwybodaeth atom am y 'Bywyd Gwyllt yn eich Ward'.

Ariannwyd gan Lywodraeth Cymru drwy brosiect Partneriaeth Natur Leol Cymru

Cynhyrchwyd gan Gyngor Sir Caerfyrddin fel rhan o Bartneriaeth Natur Sir Gaerfyrddin

I gael rhagor o wybodaeth cysylltwch â: Bioamrywiaeth@sirgar.gov.uk

Wardiau Rhydaman/Pontaman

Ar gyrion gorllewinol Cymoedd De Cymru, dylanwadwyd ar Rydaman a Phontaman i raddau helaeth iawn gan hanes cloddio glo yn lleol. Mae afonydd Llŵchwr ac Aman yn llifo drwy'r wardiau gan ddod â bywyd gwyllt iddynt. Maent yn dangos sut y gallwn wella ansawdd dŵr ein hafonydd ac adfer eu bioamrywiaeth: erbyn hyn mae rhai o'r farn mai afon Llŵchwr yn benodol, yw un o afonydd eog gorau'r sir. Mae'r llwybr cerdded a beicio coediog ar lan yr afon yn mynd o Rydaman i Frynaman. Mae bywyd gwyllt yn adfer yr hen safleoedd diwydiannol yn gyflym; gallant droi'n gartref i amrywiaeth o rywogaethau, ac mae'r llinell rheilffordd yn goridor gwerthfawr i fywyd gwyllt. Mae'r gerddi mewn trefi, sef 'ysgyfaint gwyrdd' ein hamgylchedd adeiledig, yn rhan fawr o'r cynefin sydd ar gael i fywyd gwyllt.

Rhywogaethau arbennig yn eich ward...

Mae'r holl rywogaethau yn eich ward yn bwysig mewn rhyw ffordd ac yn helpu i wneud eich amgylchedd naturiol yn arbennig. Mae Llywodraeth Cymru yn rhestru rhai o'r rhywogaethau a gofnodwyd yn Rhydaman a Phontaman fel rhai pwysig iawn ar gyfer bioamrywiaeth yng Nghymru - felly mae eich ardal yn bwysig. Dyma rai o uchafbwyntiau eich ward.

Y Deryn Du oedd yr aderyn a gofnodwyd fwyaf yn Rhydaman/Pontaman. Yn y gaeaf mae adar sy'n mudo o ogledd Ewrop yn ymuno â'n hadar duon pigfelen brodorol. Mae ymchwil wedi dangos bod o leiaf 12% o'r adar duon sydd ym Mhrydain ac Iwerddon yn ystod y gaeaf wedi mudo yma.

Chwiliwch am Lin y Llyffant Dail Eiddew yn criplan ar hyd hen welydd a phalmentydd. Mae ei flodau'n debyg i rai trwyn llo. Gallant fod yn fwyd pwysig i bryfed peillio fel rhywogaethau gwenyn unigol sy'n nythu ar welydd.

Mae niferoedd dyfrgwn wedi cynyddu ers gweld dirywiad difrifol, a bellach mae cofnod ohonynt ar afonydd a chynefinoedd cysylltiedig yn eich ward. Heddiw, damweiniau traffig ar y ffyrdd yw un o brif achosion eu marwolaeth, a gall diffyg safleoedd bridio addas fod yn rhwystr i fridio llwyddiannus, felly maent yn dal i fod mewn sefyllfa fregus.

Gall rhannau o drefi a phentrefi a'u cyffiniau fod yn gynefinoedd ardderchog i Ddraenogod, ac yn aml mae'n well ganddynt lefydd felly na ffermdir. Mae cofnod da o Ddraenogod yn eich ardal chi. Mae llecynnau 'gwyllt'/pentyrrau o goed/tyllau mewn ffensys i gyd yn helpu draenogod a bywyd gwyllt arall yn ein gerddi.

Mae Glöyn yr Ysgall ymysg dros 20 rhywogaeth o löynnod byw a gofnodwyd yn eich ardal. Mae'n mudo i Brydain o Ogledd Affrica a de Ewrop am yr haf, ac weithiau daw niferoedd enfawr yma. Wrth ymweld â gerddi'n fynych, mae'n bwydo ar lwyni cynffon glas a blodau eraill.

Sut y gallwch helpu?

Os ydym am ddiogelu'r bywyd gwyllt yn Rhydaman a Phontaman, gall y bobl sy'n byw yma wneud gwahaniaeth go iawn. Mae llawer o grwpiau ac unigolion yn cofnodi eu bywyd gwyllt lleol ac ardaloedd rheoli ar gyfer Natur yn y sir.

➡ Nid oes unrhyw gofnod o ffyngau, a dim ond 9 rhywogaeth o wyfynod sydd wedi'u cofnodi yn y ganolfan gofnodi leol.

➡ Ydych chi am wybod rhagor am rywogaethau a chynefinoedd arbennig y sir? Beth am fynd i dudalennau gwe bioamrywiaeth y Cyngor a'r adran am Gynefinoedd a Rhywogaethau â Blaenoriaeth yn y sir: <https://bit.ly/3rECiea>

➡ Darganfyddwch beth sydd yn eich ardal - edrychwch yn agosach ar yr hyn sydd o'ch cwmpas - rhowch wybod i ni. Mae'n anhygoel!

➡ Rheolwch lecynnau yn eich ysgol, pentref a'ch gerddi lleol ar gyfer bywyd gwyllt - gwnewch le ar gyfer byd natur.

➡ Ymunwch â grŵp cadwraeth lleol - rhowch o'ch amser i wirfoddoli ar gyfer byd natur.

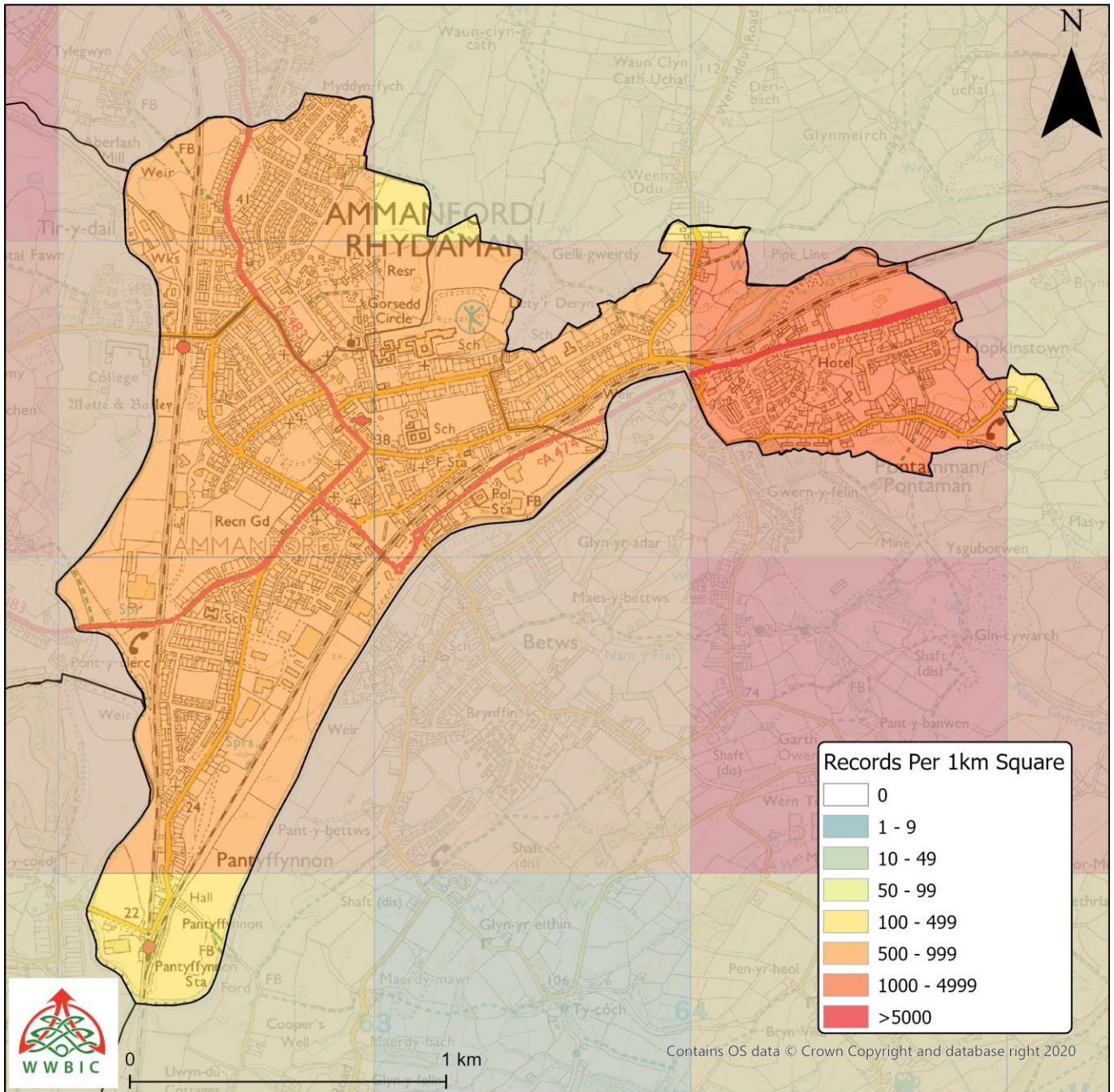
I gael amrywiaeth o syniadau, ewch i: <https://bit.ly/3l6NkXt>

Dolenni defnyddiol:

- Tudalennau gwe bioamrywiaeth Sir Gaerfyrddin: <https://bit.ly/3bDosTK>
- Cynllun Adfer Natur Sir Gaerfyrddin: <https://bit.ly/3oBFQlu>
- Partneriaeth Bioamrywiaeth Cymru: <https://bit.ly/3bCVWsm>

Cofnodion rhywogaethau yn y ward hon a gedwir gan Ganolfan Wybodaeth Bioamrywiaeth Gorllewin Cymru - Rhagfyr 2020

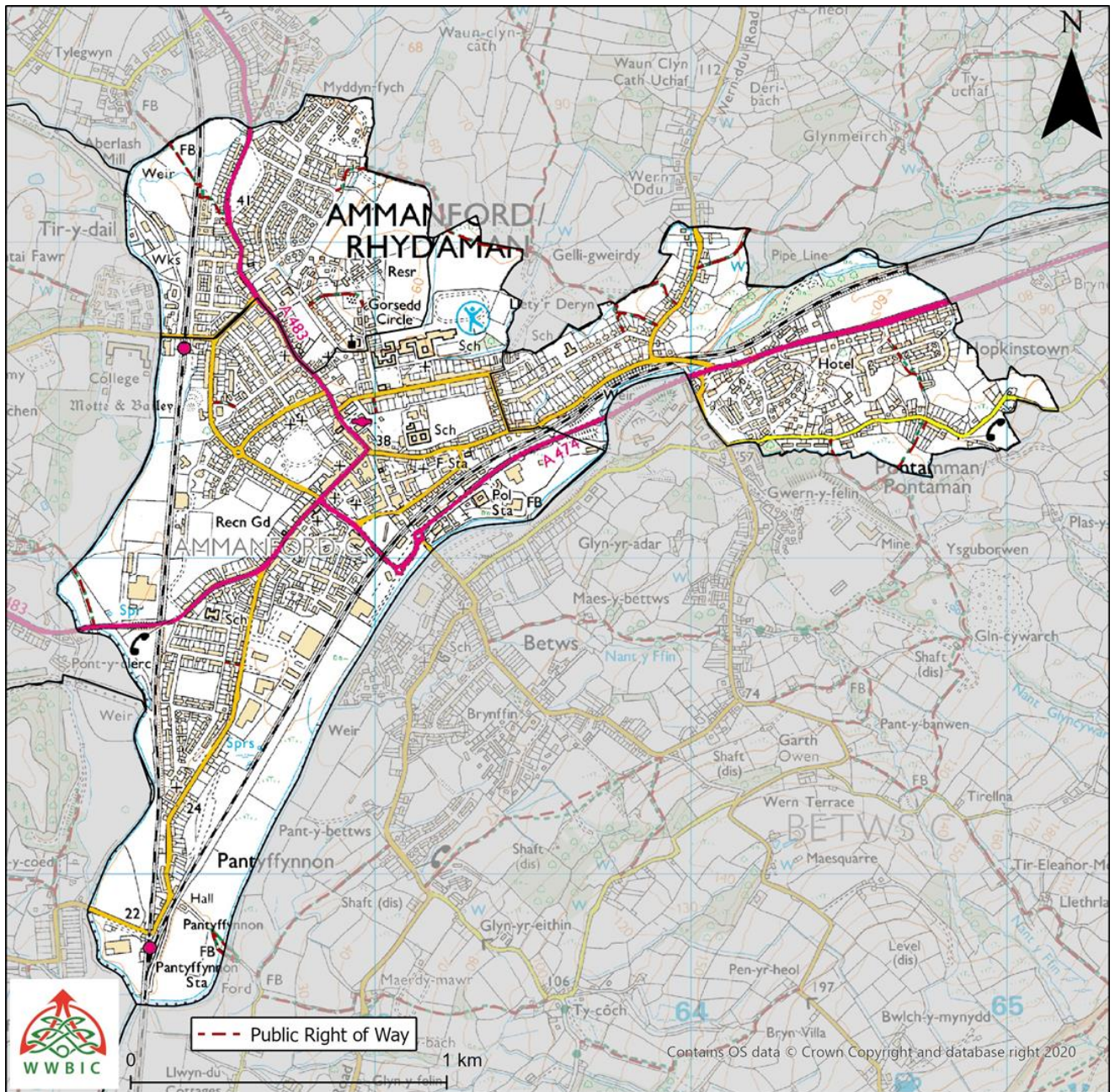
Helpwch i gofnodi'r rhywogaethau sydd yn eich ardal

Mae Canolfan Wybodaeth Bioamrywiaeth Gorllewin Cymru (WWBIC) yn ffynhonnell werthfawr o wybodaeth am fywyd gwylt y sir a gall unrhyw un gyfrannu. Mae rhywogaethau cyffredin yn aml yn cael eu tangofnodi fel nad oes angen i chi fod yn arbenigwr.

Mae gan WWBIC lawer o gofnodion biolegol ar gyfer Rhydaman a Phontaman (gweler y map uchod).

Beth am gofnodi'r rhywogaethau rydych yn eu gweld yn eich gardd neu tra byddwch allan am dro? Mae sawl ffordd y gallwch gofnodi gyda WWBIC, drwy e-bost, ar wefan WWBIC neu ddefnyddio Ap LERC Cymru. Gellir gweld rhagor o wybodaeth yma: <https://www.wwbic.org.uk/wildlife-recording/>

Mae llawer o wefannau a all helpu i adnabod rhywogaethau. Os ydych ar y cyfryngau cymdeithasol beth am ymuno â Chofnodi Biolegol Gorllewin Cymru (www.facebook.com/groups/westwalesbiorecording/)

➡ Efallai nad oes gan ardaloedd trefol Hawliau Tramwy Cyhoeddus helaeth nac unrhyw safleoedd a warchodir ond gallant barhau i fod yn fannau gwych i gerdded a gweld bywyd gwyllt. Gall adeiladau, mynwentydd, parciau a hyd yn oed craciau ac agennau fod yn gartrefi i fywyd gwyllt diddorol, gan gynnwys gwenoliaid, draenogod, ystlumod ac amrywiaeth o blanhigion a phryfed diddorol. Gwyddom hefyd fod gerddi'n gynyddol bwysig i fywyd gwyllt felly efallai y bydd digon i'w weld o'ch drws cefn. Beth am edrych yn fanylach?

➡ Yn Sir Gaerfyrddin mae gennym rwydwaith o safleoedd 'dynodedig' sy'n cael eu diogelu ar lefel genedlaethol neu ryngwladol - dyma'r enghreifftiau gorau o gynefinoedd penodol yn Sir

Gaerfyrddin neu hyd yn oed yn y DU a/neu leoedd lle mae rhywogaethau pwysig yn byw. Y safleoedd hyn yw congffeini gwaith cadwraeth, gan ddiogelu craidd ein treftadaeth naturiol.

Hoffech chi wybod mwy? Ewch i wefan Cyfoeth Naturiol Cymru - <https://bit.ly/3qFgdee>

Sylwer: Nid oes gan y safleoedd gwarchodedig hyn fynediad cyhoeddus o reidwydd oni bai bod ganddynt Hawl Dramwy Gyhoeddus yn mynd trwyddynt neu eu bod ar Dir Mynediad Agored (gweler y dudalen nesaf).

➡ Yn lleol mae gennym hefyd warchodfeydd natur â chynefinoedd a rhywogaethau pwysig sy'n cael eu rheoli gan ystod o sefydliadau. Rhagor o fanylion: <https://bit.ly/3t9m4Kt>

➡ Mae Sir Gaerfyrddin rwydwaith o Hawliau Tramwy Cyhoeddus. Mae'r llwybrau troed hyn yn agored i bawb eu mwynhau ac yn ffordd wych i chi archwilio eich ardal leol a'r cynefinoedd a'r bywyd gwylt sydd ynddi. Mae gan y sir hefyd ardaloedd o 'Dir Mynediad Agored'.

➡ Mae 'Tir Mynediad Agored', o dan Ddeddf Cefn Gwlad a Hawliau Tramwy (2000), yn cynnwys tir agored (mynyddoedd a rhostiroedd) a 'thir comin cofrestredig'. Mae hefyd yn cynnwys ardaloedd o 'dir penodedig' lle mae rheolwyr fel Cyfoeth Naturiol Cymru yn caniatáu mynediad am ddim. Yn yr ardaloedd hyn cewch gerdded lle bynnag y dymunwch, ac yn y coedwigoedd a reolir gan Cyfoeth Naturiol Cymru cewch hefyd fynd ar gefn ceffyl neu feicio ar draciau'r goedwig, ond byddwch yn ystyriol o ddefnyddwyr eraill. Rhagor o fanylion: <https://bit.ly/3oAZLkC>

➡ Mae Hawliau Tramwy Cyhoeddus yn cynnwys llwybrau troed, llwybrau ceffylau, cilffyrdd cyfyngedig a chilffyrdd sy'n agored i bob math o draffig. Mae dros 2400km o Hawliau Tramwy Cyhoeddus ledled Sir Gaerfyrddin sy'n darparu gwahanol lefelau o fynediad cyhoeddus oddi ar y ffordd, o gerdded i farchogaeth a beicio. Mae gan bob un ei chymeriad unigryw ei hun, efallai bod gennych eisoes ffefryn. Rhagor o fanylion: <https://bit.ly/3vhupog>

➡ Mae'r mapiau yn y proffil hwn yn fapiau Arolwg Ordnans - maent yn ffordd wych o'ch helpu i ddod o hyd i Hawliau Tramwy Cyhoeddus a Thir Mynediad Agored lleol naill ai trwy fapiau papur neu drwy'r ap ffôn. Rhagor o fanylion: <https://bit.ly/2Wi52Mo>

➡ Mae gan y sir hefyd nifer o lwybrau beicio dynodedig, ac mae llawer ohonynt yn rhan o'r Rhwydwaith Beicio Cenedlaethol a rhwydwaith Teithio Llesol Sir Gaerfyrddin. Mae dros 100km o lwybrau beicio dynodedig yn y sir. Rhagor o fanylion: <https://bit.ly/3gQopVC> a <https://bit.ly/2OLDLkh>

➡ Tra byddwch allan am dro - cadwch at y Cŵd Cefn Gwlad bob amser - <https://bit.ly/3oyOGRm>

Llwybrau cerdded/safleoedd lleol i'w harchwilio

Efallai bod gennych eisoes eich hoff lwybr cerdded yn eich ardal leol, lle byddwch yn profi'r newidiadau tymhorol trwy gydol y flwyddyn. Efallai eich bod yn cerdded yr un llwybr yn rheolaidd, ond ni fydd bywyd gwylt yn gwneud hynny. Felly cadwch eich llygaid ar agor, mae rhywbeth newydd i'w weld neu brofi bob amser. Beth am gerdded ffordd arall? Efallai y byddwch yn gweld rhywbeth gwahanol gyda'r un golygfeydd, ond mewn ffordd wahanol.

Dywedwch wrthym am eich hoff lwybr cerdded neu'ch hoff lle - dyma rai syniadau.

Cyffredinol

➡ Mae pedwar grŵp 'Cerddwyr' lleol yn Sir Gaerfyrddin sy'n archwilio'r sir. I gael rhagor o wybodaeth am grwpiau 'Cerddwyr' yn Sir Gaerfyrddin, ewch i: <https://bit.ly/3r6xZZn>

➡ Mae Cerdded Iach Sir Gaerfyrddin yn fenter sy'n ceisio annog pobl o bob oed a gallu i fanteisio ar y buddion corfforol, cymdeithasol ac iechyd meddwl a gynigir trwy gerdded mewn grwpiau o bobl o'r un meddylfryd. Mae'n gwneud hyn trwy sefydlu grwpiau cerdded o amgylch y sir. Rhagor o fanylion: <https://bit.ly/3cnmCHu>

➡ Mae gwefan **Darganfod Sir Gâr** yn hyrwyddo llwybrau cerdded a beicio lleol: <https://bit.ly/3cpxowX>

Rhai awgrymiadau lleol

- Llwybr Glan yr Afon Dyffryn Aman
- Pantyffynon i Frynman ar hyd yr Afon Aman

Eich Ward - Dyma rai o'r lluniau yr ydych wedi'u cyflwyno i ni

Sioncyn gwair © Lisa Jones